

JAHON TARIXI

7

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 7-sinflari
uchun darslik

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi
tomonidan nashrga tavsiya etilgan

Yangi nashr

Toshkent – 2022

UO'K 78(075.3)
ББК 85.31я72
H 79

MUALLIFLAR:

Tursun Salimov, Laziz Nasrullayev,
Nurhayot Hakimov, Sanjar Kushbekov, Bahodir Mahmudboyev

TAQRIZCHILAR:

- Sh. Ergashev** – O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Tarix instituti katta ilmiy xodimi, tarix fanlari nomzodi;
- D. Urakov** – O'zMU Tarix fakulteti "Jahon tarixi" kafedrasini mudiri, tarix fanlari doktori;
- Y. Tayronov** – TDPU Tarix fakulteti "Jahon tarixi" kafedrasini mudiri, tarix fanlari nomzodi;
- A. Biykuziyev** – O'zMU Tarix fakulteti "Jahon tarixi" kafedrasini o'qituvchisi, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);
- A. Ismailov** – O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi O'zbekiston tarixi davlat muzeyi ilmiy kotibi, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;
- J. Mustafoyev** – NDPI "Tarix o'qitish metodikasi" kafedrasini katta o'qituvchisi;
- Z. Bozorov** – Toshkent viloyati, Piskent tumani 5-IDUM 1-toifali tarix fani o'qituvchisi

SHARTLI BELGILAR:

Siz bilib olasiz.

Tarix yon daftar-changizga kiriting!

Eslab ko'ring!

Mening tarixiy tadqiqotlarim.

Tarixiy mushohada!

Bilag'onlar uchun!

Buni yodda saqlang!

Atamalar izohi.

O'ylab ko'rib, xulosa qiling!

Savol va topshiriqlar.

Respublika maqsadli kitob jamg'armasi mablag'lari hisobidan chop etildi.

Original maket va dizayn konsepsiyasi Respublika ta'lim markazi tomonidan ishlandi.

ISBN 978-9943-7813-8-2

© Respublika ta'lim markazi, 2022

KIRISH

Aziz o'quvchi, Siz 6-sinfda minglab yillar davom etgan jahon va O'zbekiston xalqlarining qadimgi tarixini o'qib o'rgandingiz. Insoniyat tarixini davrlashtirish tamoyiliga ko'ra, G'arbiy Rim imperiyasining qulashi bilan jahon tarixida O'rta asrlar davri boshlanadi. Bu davr V asr oxiridan XV asr oxiriga qadar davom etadi. Unda yer egaligi jamiyatining qanday vujudga kelgani, qay tariqa rivoj topgani, xalqlarning turmush tarzi, mehnat munosabatlari, ozodlik uchun olib borilgan kurashlar bilan bir qatorda, bosqinchilik va talonchilik yurishlari haqida ham hikoya qilinadi.

O'n asr davom etgan o'rta asrlar davrida Yevropa, Osiyo, Afrika va Amerika qit'alarida ko'plab muhim voqealar yuz berib, madaniyat taraqqiyotida ajoyib yutuqlar qo'lga kiritildi. Markazlashgan yirik davlatlarning vujudga kelishi hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarish, savdo, ilm-fan va madaniyatning rivojlanishiga turtki bo'ldi. Sharq va G'arb mamlakatlari xalqlari diplomatik, savdo va madaniy aloqalar tufayli ishlab chiqarish, ilm-fan va madaniyat yutuqlaridan o'zaro bahramand bo'ldilar. Dunyoning turli hududlarida o'ziga xos o'rta asrlar sivilizatsiyalari vujudga keldi. Yevropada asosan xristianlik, Osiyoda esa islom va buddaviylik dinlari tarqalib, ular jamiyat, ilm-fan va madaniyat rivojiga katta ta'sir ko'rsatdi.

O'rta asrlar davrida shakllangan yer egaligi munosabatlari insoniyat tarixida muhim o'rin tutib, u Yevropada feodal, Osiyoda esa yer egaligi jamiyati deb ataladi. Hukmdorlarning o'z yaqinlari, amaldorlar va ruhoniylarga yer-mulklar taqdim qilishi natijasida yer egaligi munosabatlari vujudga kelib, aholi feodallar (yirik yer egalari) va qaram dehqonlar toifalariga bo'linadi. In'om etilgan yerlarning merosiy mulkka aylanishi feodallar hokimiyatining kuchayishiga, bu esa, o'z navbatida, mamlakatlarda siyosiy tarqoqliklar hukm surishiga olib keladi.

Aziz o'quvchi, o'rta asrlar tarixi haqidagi ma'lumotlarni biz moddiy va yozma manbalar orqali olamiz. Moddiy manbalarga tarixiy muzeylardagi mehnat va jang qurollari, kiyim-kechak va taqinchoqlar, tangalar, haykallar, suratlar, shuningdek, uy-joylar, saroylar, qasrlar, ibodatxonalar ham kiradi. Yozma manbalarga esa tarixiy yilnomalar, soliq, jarima, sud, oldi-sotdi, qarz majburiyatlari bilan bog'liq rasmiy hujjatlar, imperator, qirol va sultonlarning farmon-farmoyishlari, sayyoh olimlar va elchilarning kundaliklari, tarixchi olimlarning asarlari misol bo'ladi, bular bizga tarixiy jarayon va voqealar haqida aniq ma'lumotlar olish imkonini beradi. O'rta asrlarda dastlab barcha hujjat va kitoblar xattotlar tomonidan bitilgan, XI asrda Xitoyda, XV asr o'rtalarida Yevropada kitob bosish dastgohlarining yaratilishi yozma manbalar sonining keskin ko'payishiga olib keladi. Bu esa o'rta asrlar tarixi haqida ko'proq ma'lumot olish imkonini yaratadi.

Ushbu davrda yuz bergan voqealarning ahamiyatli jihatlari hisobga olinib, qo'lingizdagi mazkur darslikka o'rta asrlar davrining V–XIII asrlar tarixi kiritildi. Siz o'rta asrlar tarixining keyingi davrlarida yuz bergan muhim voqealar haqida 8-sinf jahon tarixi darsligida ma'lumotlarga ega bo'lasiz.

DARSLIK BILAN ISHLAYMIZ

Qadrli o'quvchilar! Darslikning har bir mavzusi "Siz bilib olasiz", "Eslab ko'ring!", mavzuning asosiy matni va "Savol va topshiriqlar" kabi qismlardan iborat. Jumladan, "Siz bilib olasiz" qismida Siz mavzuga doir tayanch tushunchalar bilan tanishasiz. "Eslab ko'ring!" qismi Sizga o'tgan darslardagi ma'lumotlarni takrorlab, yangi bilimlarni o'zlashtirishingiz uchun zarur vaziyatni yaratadi.

Mavzuning asosiy matniga "Tarix yon daftarchangizga kiriting!", "Mening tarixiy tadqiqotlarim" kabi qismlar ilova qilinadi. "Tarix yon daftarchangizga kiriting!" qismida qiziqarli qo'shimcha ma'lumotlar jamlanadi. "Mening tarixiy tadqiqotlarim" orqali Siz turli mamlakatlarga oid tarixiy voqealarni tahlil etishni, qiyoslashni hamda ularga nisbatan fikr bildirishni o'rganasiz.

Mavzularning asosiy matnida "Tarixiy mushohada" qismini ham uchratasiz. Unda Siz e'tiboringizni qaratishingiz zarur bo'lgan mavzuning eng muhim ma'lumotlari, shuningdek, yorqin voqea-hodisalarga urg'u beriladi.

Har bir mavzu so'ngida "Savol va topshiriqlar" berilgan bo'lib, ularni bajarish orqali yangi mavzuni qanchalik yaxshi o'zlashtirganingizni aniqlashingiz mumkin.

Bu qismda avvalo muhim g'oya va xulosalar keltiriladi. So'ngra savollarga javob berish uchun esa faqat darslik matni emas, balki qo'shimcha, masalan, internet ma'lumotlari, yozma manbalar, ilmiy-ommabop asar va risolalardan foydalanish zarur bo'ladi.

I BOB

O'RTA ASRLARDA YEVIROPA XALQLARI (V–XIII asrlar)

1- mavzu

German qabilalari va Rim imperiyasi

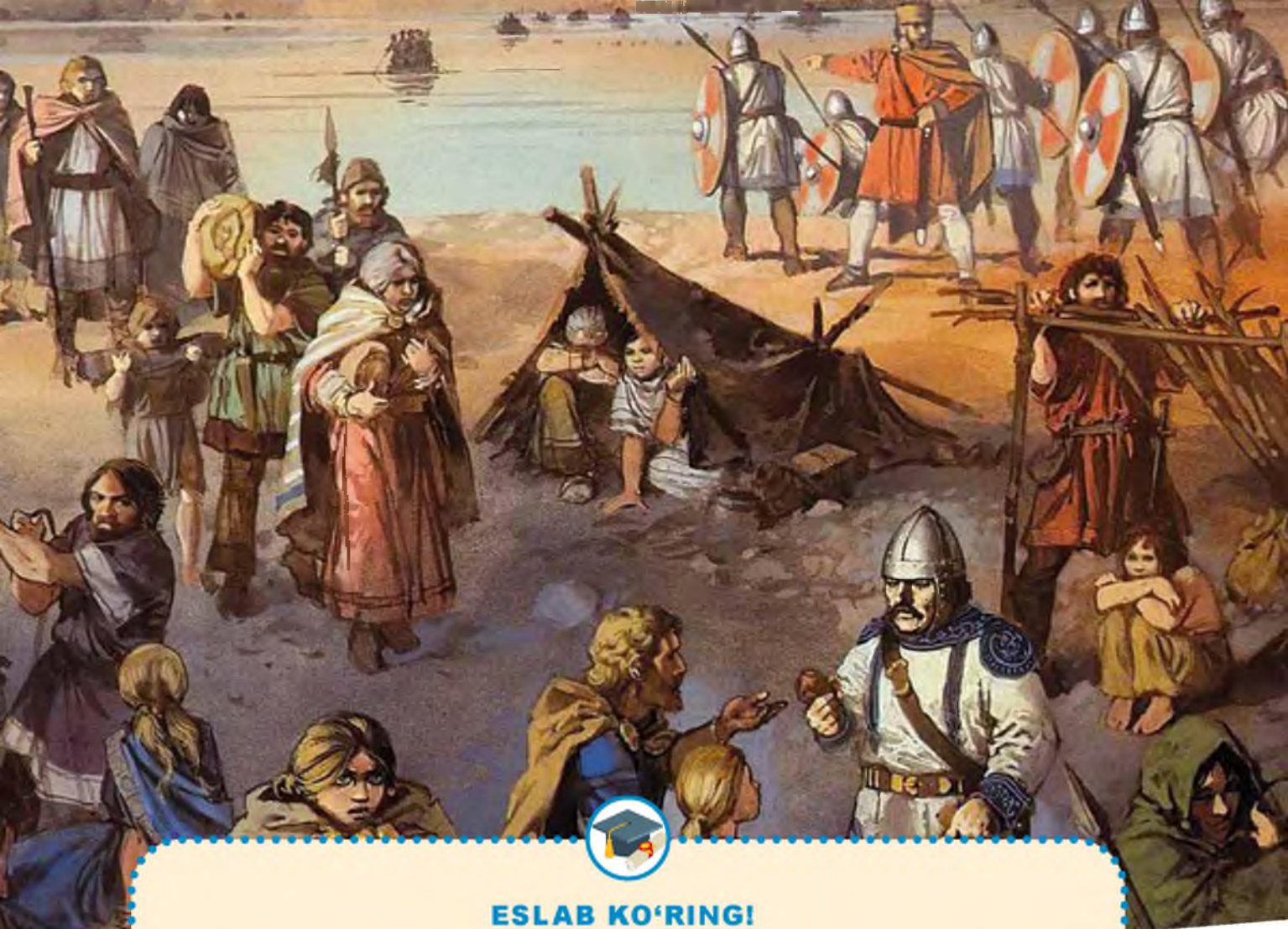

*German qabilalari
jang maydonida*

SIZ BILIB OLASIZ:

- german qabilalari, ularning joylashuvi va xo'jaligi;
- urug'-qabilachilik an'analari, diniy e'tiqodlari, qabilalar ittifoqining vujudga kelishi;
- Rim imperiyasining ikkiga bo'linishi, inqirozga uchrashi va uning sabablari;
- german qabilalarining Rim imperiyasi hududiga uyushtirgan bosqinlari va ularning oqibatlari haqida.

ESLAB KO'RINGI

- Rim imperiyasi o'zining kuch-qudrat cho'qqisiga qachon va qanday erishgan?
- Qadimgi dunyoning qanday imperiyalarini bilasiz?

GERMAN QABILALARI

Rim imperiyasining shimoliy hududlarida yashagan german qabilalarining ko'chishlari (milodiy IV–VI asrlar) Yevropa tarixida muhim voqealardan biri bo'ldi. Bu qabilalar haqidagi ilk yozma ma'lumotlar Yuliy Sezarning "Galliya urushi haqida xotiralar" va Rim tarixchisi Korneliy Tatsitning "Germaniya" asarlarida keltirilgan.

German qabilalari Yevropaning shimolida hamda Reyndan Elba daryosigacha bo'lgan hududlarda yashashgan. Ular baland bo'ylari, ko'k ko'zlari, qizg'ish sochlari, jangovarlik va uddaburonliklari bilan janubiy xalqlardan ajralib turardi. Germanlarning mustahkam hamda bir-biriga yaqin qurilgan qishloqlari bo'lmagan. Har bir oila o'tloq va to'qaylar bilan o'ralgan alohida xo'jalikda yashab, dehqonchilik va chorvachilik bilan shug'ullangan. Urug'chilik jamoasi darajasida yashagan germanlarda yerga nisbatan jamoa yer egaligi mavjud bo'lib, urug' jamoalari hamkorlikda o'rmondagi daraxtlarni kesib, yangi yerlar ochganlar. Yerga avval oddiy yog'och so'qa yordamida

German qabilalari hayoti

ishlov berishgan, yerni o'g'itlashmagan. Keyinchalik almashlab ekish usuli hamda omochdan temir plugga o'tilishi mehnat unumdorligining oshishi, hosilning ortishiga olib kelgan. Ular hayvonlar terisidan kiyim tikib kiyishgan, qilich, qalqon, bolta va nayzalar bilan qurollangan, urush va ov qilishni yaxshi ko'rishgan. Kundalik hayotlarida esa nondan ko'ra sut, pishloq va go'shtni ko'proq iste'mol qilganlar. Hunarmandchilikda asosan qurol-yarog', asbob-uskunalar, kiyim-kechak va idishlar ishlab chiqarganlar. Shu tariqa ularda kulolchilik, to'quvchilik, zargarlik, teri va yog'ochga ishlov berish sohalari rivojlangan. Ular temir, oltin, kumush, mis, qo'rg'oshin qazib olishni ham bilishgan. Qadimgi Rim bilan savdo-sotiq qilish german qabilalarining hayotida muhim rol o'ynagan. Ular rimliklarga qullar, chorva mollari, teri, qahrabo yetkazib berishgan bo'lsa, rimliklar ularni sopol, shisha, bronza idishlar, oltin va kumush taqinchoqlar, qurollar va qimmatbaho matolar bilan ta'minlaganlar.

Germanlar jamoasi davlat vujudga kelguniga qadar urug'chilik bosqichini boshdan kechirgan. Shu bois siyosiy tuzilishining asosini qabila tashkil etib, qabilani xalq yig'inida saylab qo'yilgan **konunglar** (zodagon shaxslar) boshqarganlar. Ular o'z qabiladoshlarini buyruqdan ko'ra shaxsiy namuna, ishontirish orqali boshqarganlar. Qabilaning barcha qurollangan erkin vakillari ishtirok etadigan **xalq majlisi** oliy hokimiyat organi hisoblangan. U vaqti-vaqti bilan chaqirilib, eng muhim masalalarni: qabila boshlig'ini saylash, qabila ichidagi nizolarni bartaraf

etish, urush e'lon qilish va tinchlik o'rnatish kabilarni hal qilgan. Qabilani yangi joylarga ko'chirish masalasi ham qabila majlisida hal qilingan.

Germanlar jamiyatida bora-bora harbiy bo'linmalar (drujina), ularning sarkardalari tobora yuksak nufuzga ega bo'la boshlaydilar. Ushbu jarayonda mulkiy tabaqalanishning kuchayishi (IV–V asrlar), o'zaro va tashqi urushlarning ko'payib borishi asosiy rol o'ynaydi. Natijada siyosiy tuzumda ham o'zgarishlar boshlanib, IV–V asrlarda alemann, got, franklarning yirik qabila ittifoqlari shakllanadi.

Qadimgi germanlar dinida alohida e'tiborga ega ko-hinlar, muhtasham ibodatxonalar, dabdabali marosimlar bo'lmagan. Ular tabiat kuchlari – osmon, momaqaldiroq, shamol va yerni ilohiylashtirganlar. German qabilalari-ning ijtimoiy-siyosiy hayotidagi o'zgarishlar hamda Rim imperiyasi bilan doimiy aloqalari ularning diniy e'tiqodining o'zgarib borishiga olib keladi. Qabilalar orasida targ'ibot orqali xristianlik dini tarqalib, ijtimoiy taraqqiyot yanada tezlashadi.

German jangchilari

GERMANLARNING G'ARBIY RIM IMPERIYASIGA BOSQINLARI

IV asrdan Rim imperiyasi o'zining avvalgi qudratini yo'qota boshlaydi. Bu jarayonning qator sabablari bo'lib, ulardan eng asosiysi qullar mehnatining past darajasi edi. Tarixdan ma'lumki, qullar ishlab chiqarish sur'atlarining o'sishidan manfaatdor bo'lmaganlar. Imperiyaning inqirozi, qullar sonining ko'payishida asosiy o'rin tutgan tashqi istilochilik urushlarining bo'lmasligi muammoni yanada jiddiylashtirgan.

Boshqaruv hokimiyatini, shuningdek, qo'shinni oziq-ovqat mahsulotlari, kiyim-kechak, jang qurollari bilan ta'minlash zaruriyati soliqlarning yildan-yilga oshishiga olib keladi. Bu esa oddiy shaharliklar va dehqonlar orasida ham norozilik kayfiyatini kuchaytiradi. Inqiroz 395-yili Rim imperiyasining ikkiga: G'arbiy va Sharqiy qismlarga bo'linishi

Rimlik jangchilar

bilan yakun topadi. Kuchli inqirozni boshdan kechirayotgan G'arbiy imperiyaga german qabilalari: vandallar, vestgotlar (g'arbiy gotlar), ostgotlar (sharqiy gotlar), angllar, sakslar, franklar va boshqa qabilalarning hujumlari kuchayadi.

Xalqlarning buyuk ko'chishlarini sharqdan Yevropaga yurish boshlagan ko'chmanchi xunn qabilalari tezlashtiradi. Xunnlar ta'qibidan qochib Rim imperiyasi hududiga o'tgan vestgotlar imperiya qo'shinlarini tor-mor etadi. Ushbu mag'lubiyatdan so'ng imperiya o'zini o'nglay olmadi. Shu sababli vestgotlar 410-yil sarkardalari Alarix boshchiligida "boqiy shahar" nomini olgan Rimni egallaydi. Vestgotlar shaharni uch kun talashadi. Aholining qarshiligi hamda oziq-ovqat zaxiralarning tugashi varvarlarni shaharni tashlab, janubiy Galliyaga chekinishga majbur etadi. Aynan vestgotlar 418-yili janubi-g'arbiy Galliyada ilk varvar qirolligi – Vestgot qirolligini tuzadilar. Ko'p o'tmay vandal va alan qabilalari shimoliy Afrikada, ostgotlar – Italiyada, franklar – Galliyada, anglosakslar – Britaniya orollarida joylashib, o'z davlatlarini barpo etadilar.

vab-saytimiz: Zokirjon.com

Zokirjon.com vab-sayti orqali o'zingiz uchun kerakli ma'lumotlarni yuklab oling.

Zokirjon Admin bilan

90-530-68-66, 91-397-77-37 nomerga telegram orqali bog'lanishingiz yoki nza456, nza445 izlab telegramdan yozishingiz so'raladi.

Telegramda murojaatingizga o'z vaqtida javob beriladi.

7-sinf jahon tarixi darsligini to'liq holda olish uchun telegramdan yozing.

Telegram kanalimiz:

@Maktablar_uchun_hujjatlar

To'lov uchun: HUMO 9860230104973329

Plastik egasi Nabiyev Zokirjon

DIQQAT!!!

Sizga bu **OMONAT** qilib beriladi.
To'liq holda olganingizdan so'ng:
Faqat o'zingiz uchun foydalaning.
Hech kimga bermang hattoki eng yaqin insoningizga ham.
Internet orqali vab-saytlarga joylamang.

Kanal va gruppalariga tarqatmang.

OMONATGA

HIYONAT QILMANG.

Bizni hizmatdan foydalanib qulay imkoniyatga ega bo'ling!

Bizda maktablar uchun quydagi hujjatlar mavjud

- 1. 1-11-Sinflar uchun sinf soati ish reja va konspektlari**
- 2. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan to'garak hujjatlari**
- 3. Sinf rahbar hujjatlari**
- 4. Metodbirlashma hujjatlari**
- 5. Ustama hujjatlari**
- 6. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan konspektlar**
- 7. 1-11-Sinflar uchun Ish rejalar (Taqvim mavzu rejalar)**
- 8. Darsliklarning elektron varianti**
- 9. Maktab ish hujjatlari**
- 10. Direktor ish hujjatlari**
- 11. MMIBDO' ish hujjatlari**
- 12. O'IBDO' ish hujjatlari**
- 13. Psixolog hujjatlari**
- 14. Xotin-qizlar qo'mitasi ish hujjatlari**
- 15. Kutubxona mudirasi ish hujjatlari**
- 16. Besh tashabbus hujjatlari**
- 17. Ochiq dars ishlanmalar, taqdimotlar, slaydlar**